

IMUNOLÓGIA PRAKTICKÉ CVIČENIE – 5. TÝŽDEŇ

KOMPLEMENT

Komplement

- objavený v 1893 Julesom Bordetom a nazvaný „alexín“
- v 1899 ho Paul Ehrlich premenoval na komplement (kompletizuje funkciu protilátok)
- netvorí ho jedna látka ale komplex rôznych molekúl

Nomenklatúra

- zložky komplementu sa označujú písmenom C + číslo v poradí, v akom boli objavené
- C1 má 3 podjednotky (C1q, 2xC1r a 2xC1s)
- fragmenty proteolytického štiepenia zložiek sa označujú „a“ (menší fragment) a „b“ (väčší fragment) – výnimka C2
- ďalšia degradácia fragmentu b sa označuje c, d, ...
- zložky komplementu resp. komplex zložiek označené nad svojím názvom vodorovnou čiarou majú enzýmovú aktivitu (napr. C4b2b)
- zložky označené ako faktory (faktor B, D, P, H, I) patria k alternatívnej ceste aktivácie alebo k regulačným proteínom

Bielkoviny komplementu sú zložkami prirodzeného (vrodeneho) imunitného systému a predstavujú systém asi 40 regulačných a efektorových glykoproteínov, z ktorých niektoré sa nachádzajú v sére, iné na bunkových povrchoch, kde tvoria rôzne receptory. Komplementové glykoproteíny sa nachádzajú v sére v inaktívnej forme a môžu byť aktivované nasledujúcimi cestami: klasickou, alternatívnou, lektínovou a cestou tvorby komplexu atakujúceho membrány (MAC), ktorý je spoločným výsledkom aktivácie prvými 3 spôsobmi a je zodpovedný za poškodenie cieľových buniek.

Klasická cesta aktivácie

- objavená ako prvá
- závislá na protilátkach a ich reakcii s antigénom
- Spúšťaná retrovírusmi, mykoplazmami, *E. coli*, *Klebsiella pneumoniae*, pneumokokovým polysacharidom, polyaniónmi (heparín, protamín, dextran)
- dochádza k časovému posunu naštartovania o 4-5 dní
- CRP má niektoré podobné vlastnosti ako protilátky (opsonizuje cudzorodé častice a spúšťa aj klasickú cestu aktivácie) a vzniká do 1-2 dní

Klasická cesta aktivácie komplementu sa skladá zo zložiek C1, C4, C2 a C3, pričom väčšina týchto zložiek je zodpovedná i za aktiváciu lektínovou cestou. Komponenty C5b, C6, C7, C8 a C9 participujú v tvorbe komplexu atakujúceho membrány. Individuálne komponenty sú aktivované postupne, väčšinou pôsobia ako proteolytické enzýmy, časť z nich má však aj iné funkcie ako kofaktory alebo rôzne bioregulačné pôsobky.

Lektínová cesta aktivácie

- objavená ako posledná
- makrofágy po požití baktérií produkujú cytokíny, ktoré indukujú tvorbu zápalových proteínov v pečeni
- kolektín MBP (manose binding protein) sa viaže na sacharidy vo forme tetraméru alebo hexaméru (analog C1q)
- následne sa viažu MASP-1 a MASP-2 (MBP associated serine protease sú analógy C1r a C1s)
- zvýšok lektínovej cesty je rovnaký ako klasická cesta
- proteíny lektínovej cesty sú fylogeneticky staršie

Lektínová cesta je veľmi podobná klasickej ceste. Začína sa väzbou manózu viažuceho lektínu (MBL) na bakteriálne povrchy s polysacharidmi obsahujúcimi manózu (manany). Väzba MBL na patogén má za následok asociáciu dvoch serínových proteáz MASP-1 a MASP-2 (to sú serínové proteázy

asociované s MBL). MASP-1 a MASP-2 sú obdobou C1r a C1s a MBL je obdobou C1q. Vytvorením komplexu MBL/MASP-1/MASP-2 dôjde k aktivácii MASP a následnému štiepeniu C4 na C4a a C4b. fragment C4b sa viaže na membránu a fragment C4a sa uvoľňuje do mikroprostredia. Aktivované MASP tiež štiepia C2 na C2a a C2b. Fragment C2a sa viaže na membránu a spája sa s C4b. Fragment C2b sa uvoľňuje do mikroprostredia. Výsledný komplex C4bC2a je C3 konvertáza, ktorá štiepi C3 na C3a a C3b. Fragment C3b sa viaže na membránu a spája sa s C4b a C2a. Fragment C3a sa uvoľňuje do mikroprostredia. Výsledný C4bC2aC3b je C5 konvertáza. Vytvorením C5 konvertázy sa končí časť lektínovej cesty. Biologické aktivity a regulačné proteíny lektínovej cesty sú rovnaké ako v klasickej ceste.

Alternatívna cesta aktivácie

Schopnosť aktivácie ihneď po vstupe cudzorodých buniek

- agregovanými IgG, IgA a IgE
- polysacharidmi (dextrán, zymozán, inulín, agar)
- LPS (G-), kys. teichoovou (G+)
- polyaniónmi, DNA
- vírusmi
- hubami (kvasinky, plesne)
- parazitmi
- mnohými nádorovými bunkami

Vyžaduje sa prítomnosť C3b (môže byť aj hydrolyzovaná forma C3(H₂O) resp. C3(NH₂))

Alternatívna cesta začína aktiváciou C3 a vyžaduje faktory B a D a Mg²⁺ katióny, všetky sa normálne nachádzajú v sére. V sére dochádza v malej miere k spontánnej hydrolýze C3 a k tvorbe C3i. Alternatívna cesta predstavuje nástroj nešpecifickej imunity proti infekcii bez účasti protilátok, a preto poskytuje prvú líniu obrany proti množstvu infekčných vyvolávateľov.

Mnohé gramnegatívne a niektoré grampozitívne baktérie, určité vírusy, parazity, heterológne červené krvinky, agregované imunoglobulíny (najmä IgA) a niektoré ďalšie proteíny (napr. proteázy, produkty koagulácie) môžu aktivovať alternatívnu cestu.

Biologické účinky komplementu	Komplement
<i>Lýza buniek</i>	C5b-C9, MAC
<i>Zápalová odpoveď</i>	
degranulácia mastocytov a bazofilov	C3a, C4a, C5a
degranulácia neutrofilov	C5a
degranulácia eozinofilov	C3a, C5a
extravazácia a chemotaxia leukocytov v mieste zápalu	C3a, C5a, C5b67
agregácia trombocytov	C3a, C5a
uvoľňovanie neutrofilov z kostnej drene	C3c
uvoľňovanie hydrolytických enzýmov z neutrofilov	C5a
zvýšenie expresie CR1 a CR3 na neutrofiloch	C5a
opsonizácia, stimulácia fagocytózy	C3b, C4b, iC3b
neutralizácia vírusov	C3b, MAC
solubilizácia a odstraňovanie imunokomplexov	C3b

■ Poruchy komplemetu-ochorenia

Vrodené poruchy komplemetu

Deficiencia	Choroba	Dedičnosť
C1q	SLE, glomerulonefritída, CHPI	AR
C1r	SLE, CHPI	AR
C4	SLE, Sjogrenov syndróm, CHPI, autoimunitné choroby	AR
C2	SLE, juvenilná reumatoidná artritída, glomerulonefritída	AR + HLA
C3	CHPI, glomerulonefritída, reumatoidná artritída	AR
C5	SLE, chronické neisseriové inf.	AR
C6-8	SLE, chronické neisseriové inf.	AR
C9	sklerodermia, purpura	AR
C1Inh	hereditárny angioedém	AR
P, D, I	CHPI	AR

SLE systémový lupus erythematosus, CHPI chronické pyogénne infekcie

- prejavujú sa zníženou obranyschopnosťou organizmu
- zvýšený sklon k recidivujúcim infekciám pyogénnymi baktériami
- sklon k imunokomplexovému ochoreniu

- Deficiencie komplemetu sa môžu týkať jednotlivých zložiek, faktorov alebo regulačných glykoproteínov systému.

- Väčšina primárnych deficiencií je autozomálne recesívne dedičná. Nedostatok prvých komponentov klasickej cesty (C1q, C1r, C4, C2) sa manifestuje ako SLE (systémový lupus erythematosus) like syndróm.

- Najzávažnejšia je deficiencia C3 zložky, ktorá sa manifestuje chronickými pyogénnymi infekciami. Deficiencie terminálnych zložiek C5-C9 sa prejavujú zvýšenou náchylnosťou na infekcie neissériami.

- Najzávažnejšou deficienciou regulačných proteínov je deficiencia C1 inhibítora, ktorá rezultuje do hereditárneho angioedému.

- Znížené hladiny komplemetu sa vyskytujú pri infekciách a autoimunitných chorobách a sú vyvolané fixáciou a spotrebou komplemetu.

- Poškodzujúce efekty na vlastné tkanivá sa uplatňujú v tých imunopatologických reakciách, ktoré sú indukované cirkulujúcimi imunokomplexami a cyto-toxickými autoprotílátkami.

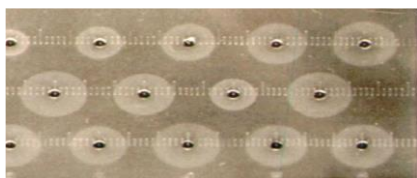
PRAKTICKÉ STANOVENIE ZLOŽIEK KOMPLEMENTU

Po aktivácii komplemetu klasickou, alternatívnou alebo lektínovou cestou prebieha kaskádová reakcia veľmi rýchlo a jednotlivé zložky komplemetu majú len krátky polčas a väčšinou nízku koncentráciu v sére. Preto stanovenie jednotlivých zložiek predstavuje problém. Na vyšetrenie sa posieľa zrazená krv 5 ml v deň odberu, treba zabezpečiť rýchly transport pacientovej krvi do laboratória. **V praxi sa väčšinou stanovujú iba dve kľúčové zložky komplemetu C3 a C4.** Pri vyšetrení sa využívajú metódy reakcie proteínu so špecifickým antisérom. Môže sa použiť jednoduchá radiálna imunodifúzia alebo ELISA metódy. V súčasnej dobe sa často využíva nefelometria. Zložky C3 a C4 majú síce určené normálne hodnoty, ale tie sú ešte modifikované laboratóriami v závislosti od použitých metód a antisér. Hodnoty pre C3 zložku sa uvádzajú v rozmedzí 0,8 – 1,2 g/l a pre C4 zložku 0,15 – 0,4 g/l.

Stanovenie zložiek komplemetu pomocou jednoduchej radiálnej imunodifúzie

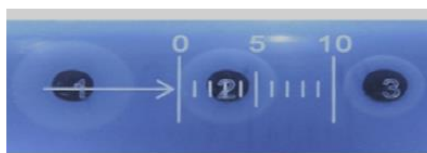
Postup: Jednoduchá radiálna imunodifúzia sa robí na sklenených alebo plastových platniach, na ktoré sa vylieva horúci (okolo 50 °C) roztok agarózy alebo agaru zmiešaný so špecifickou protílátkou proti hľadanej zložke (zjednodušene antigénu). Po ochladení gélový roztok agarózy stuhne. Do stuhnutej gélovej vrstvy sa vyrežú podľa predlohy v dostatočných vzdialenostiach okrúhle otvory. Do otvorov sa napipetuje antigén. Časť otvorov sa naplní štandardnými roztokmi zo známou

koncentráciou antigénu (napr. C3). Do ostatných otvorov sa napipetujú vzorky vyšetřovaného séra, v ktorom sa hľadá daná zložka komplementu (teda napr. C3). Platňa sa potom vo vodorovnej polohe vloží do vlhkej komôrky, aby počas reakcie nedošlo k vysušeniu a následnému popraskaniu gélu. V tomto systéme difunduje iba jedna zložka a tou je v tomto prípade antigén (jednoduchá imunodifúzia). Protilátka, ktorá sa rovnomerne rozmišala v géli, nemôže difundovať. Antigén difunduje z otvoru všetkými smermi do gélu (radiálna – dvojrozmerná imunodifúzia), pričom reaguje s protilátkami a vytvára precipitačný prstenec. **Priemer precipitačného prstenca je tým väčší, čím je väčšia koncentrácia antigénu.** Pri metóde podľa Manciniovovej a spol. (1965) sa po skončení imunodifúzie zmerajú priemery precipitačných prstencov. Najskôr sa zmerajú priemery precipitačných prstencov okolo otvorov, kde sa pipetovali známe koncentrácie antigénu.

Obr. 15 Precipitačné prstence v géli.

(<http://jeeves.mmg.uci.edu/immunology/Assays/RadImmDiff.htm>)

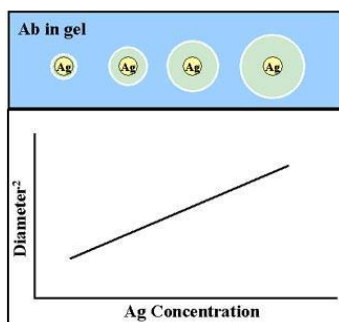

Obr. 16 Precipitačné prstence pri jednoduchej radiálnej imunodifúzii

(<http://www.idbiotech.com/rid-srid-kit-test-radial-immunodiffusion/57-horse-igg-idr-rid.html>)

Z týchto údajov sa graficky znázorní analytickou čiarou závislosť priemeru prstenca od koncentrácie antigénu. Vtedy je priemer prstenca (alebo jeho druhá mocnina) priamo úmerný koncentrácii antigénu (obrázok 17).

Výsledok: Pomocou vytvoreného grafu sa po zmeraní priemeru precipitačného prstenca vyšetřovanej vzorky určí koncentrácia antigénu vo vzorke. **Jednoduchá radiálna imunodifúzia je základnou metódou na kvantitatívne stanovenie antigénov.** Citlivosť tejto metódy pre proteínové antigény je 0,02 mg/ml. Precipitačné prstence sa odčítavajú priamo alebo po zafarbení farbivami špecificky reagujúcimi s proteínmi (napr. coomassie blue).

Obr. 17 Analytická čiara pri jednoduchej radiálnej imunodifúzii

(<http://bookcoverimqs.com>)

Indikácie na vyšetřenie C3 a C4

Indikácie na vyšetřenie C3 a C4 sú pri podozrení na imunokomplexové ochorenia, defekt v komplementovom systéme, na zhodnotenie aktivity ochorení, pri ktorých dochádza ku spotrebe komplementu: reumatická choroba, niektoré chronické infekcie, chronická hepatitída, SLE

(systémový lupus erythematosus). Pokles obidvoch zložiek je prognosticky nepriaznivým znamením pri septických stavoch.

Znížené hodnoty C3 sa vyskytujú pri SLE s glomerulonefritídou, akútnej sérovej chorobe, akútnej glomerulonefritíde, imunokomplexových chorobách, cirhóze pečene, infekčnej endokarditíde, myastenia gravis, diseminovanej intravaskulárnej koagulopatii, hereditárnom angioedéme, hereditárnom deficite C2, lymfosarkóme, zmiešanej kryoglobulinémii. Pacienti s deficitom majú vysoké riziko vzniku vážnych bakteriálnych infekcií spôsobených grampozitívnymi aj gramnegatívnymi baktériami.

Zvýšené hodnoty C3 sa vyskytujú pri obštrukčnom iktere, tyreoiditíde, akútnej reumatickej horúčke, reumatoidnej artritíde, nodóznej polyarteritíde, akútnom infarkte myokardu, ulceróznej kolitíde, dne, diabete, Reiterovom syndróme.

Hodnoty C4 bývajú znížené pri ochoreniach spojených s tvorbou imunokomplexov: SLE, reumatoidná artritída, glomerulonefritída, chronická hepatitída, kryoglobulinémia.

ZDROJE:

Neuschlová Martina, Elena Nováková, Jana Kompaníková: Návody na praktické cvičenia z imunológie. Multimediálna podpora výučby klinických a zdravotníckych disciplín :: Portál Jesseniovej lekárskej fakulty Univerzity Komenského [online] , [cit. 26. 03. 2020]. Dostupný z WWW: <https://portal.jfmed.uniba.sk//clanky.php?aid=348>. ISSN 1337-7396.

<http://www.microbiologybook.org/Slovak-immunol/slovak-imm2.htm>http://www.klinickabiochemia.sk/download/infolist_33.pdf